

KEES KLOMP:

‘ECOLOGIE BESCHOUW IK LETTERLIJK ALS LEVENSBESCHOUWING.”

– ESSAY –

De Betekeniseconomie: de waarde van verweven leven

Dit is een bewerkt fragment uit de openbare les van 11 november 2021 ter gelegenheid van mijn inauguratie als lector Betekeniseconomie aan de Hogeschool Rotterdam.

TEKST **KEES KLOMP** | BEELD **ALFRED OOSTERMAN**

Betekeniseconomie is een samenspel van twee beginselen:
1. de Betekeniseconomie is een existentiële economie
2. de Betekeniseconomie is een aangepaste (aligned) economie

1 DE BETEKENISECONOMIE IS EEN EXISTENTIËLE ECONOMIE.

De Betekeniseconomie is een existentiële economische benadering. Dat wil zeggen dat het economische denken en doen, wordt gedomineerd door vraagstukken en beslissingen die *het* levensbestaan en *ons* levensbestaan onlosmakelijk met elkaar verweven. Het gaat om vraagstukken en beslissingen ten aanzien van een combinatie van *het* collectieve leven en *ons* individuele leven; er vindt een synergetische wisselwerking plaats tussen de collectieve existentiële bedreiging enerzijds, en de individuele existentiële behoefte aan geëngageerd denken en doen anderzijds.

Voor de verdere verkenning en verdieping van de Betekeniseconomie maak ik even een uitstapje naar de Engelse taal. Het Engels kent namelijk twee woorden die onlosmakelijk bij de term Betekeniseconomie horen; dat zijn twee verschillende vertalingen voor de Nederlandse term 'betekenis': *purpose* en *meaning*. Deze termen worden nogal eens op één hoop gegooid en door elkaar heen gebruikt. Wat mij betreft ten onrechte.

1.1 Purpose

Purpose draait om de collectieve dimensie van het levensbestaan. Mensen ervaren *purpose* op het moment dat ze zich een onderdeel voelen van het grotere geheel. *Purpose* is het gevoel van eenheid in een netwerk waarin alle leven wederzijds van elkaar afhankelijk is. Als het individu zich verbonden voelt met het collectieve netwerk, dan is er sprake van *purpose*.

Ik gebruik in deze context graag de term interzijn. Deze term is afkomstig van de boeddhistische monnik Thich Nhat Hanh. Het houdt in dat al het leven op aarde met elkaar verbonden is in een relatienetwerk en daarin afhankelijk is van elkaar. *Purpose* is de beleving van die verbondenheid. We kunnen *purpose* in het Nederlands het best vertalen als *bedoeling*. Het leven op aarde vertoont al miljarden jaren vaste principes en patronen die we kunnen herkennen in de natuur. Het leven op aarde vertoont daarmee een duidelijke bedoeling. *Het* levensbestaan heeft een bedoeling. Het is een illusie dat *ons menselijke* levensbestaan los kan worden gezien van *het natuurlijke* levensbestaan. Wij zijn niet verheven boven de natuur en wij zijn niet gescheiden van de rest van het leven op aarde.

Wij zijn natuur. Als we *purpose* ervaren, ervaren we onszelf in verbondenheid met al het andere leven (menselijk en niet-menselijk). We maken dan contact met *het* levensbestaan. *Purpose* is de ervaring van interzijn.

1.2 Meaning

Voor mijn interpretatie van *meaning*, ofwel zinvinding, sluit ik mij aan bij het gedachtegoed van de Oostenrijkse neuroloog en psychiater Victor Frankl (1905–1997). Frankl stelt dat zingeving een strikt individuele, subjectieve aangelegenheid is. Wat de zin van het leven is, is afhankelijk van de persoon in kwestie. Frankl ziet zingeving daarmee als een reactie op een situatie, als een 'bewustwording van *wat er gedaan kan worden* aan een bepaalde situatie'. Het is aan het individu om onder de betreffende omstandigheden de betekenis te ontdekken: 'Wat is jouw antwoord op de vraag die jou door het leven wordt gesteld?' De werkelijkheid heeft per definitie zin, de werkelijkheid is volgens Frankl een feit. Het is aan het individu om daar betekenis in te ontdekken. Zingeving is zinvinding, je roeping vinden. We geven zin aan situaties, door daar op een bepaalde, constructieve manier op te reageren.

Dit is volgens mij ook precies wat er nu gebeurt in de opkomende Betekeniseconomie. We zien dat de mens wordt geconfronteerd met een serieuze bedreiging van het levensbestaan. Het is deze benarde situatie die ervoor zorgt dat we een groeiende individuele behoefte aan betekenis ervaren en een steeds grotere groep mensen zich geroepen voelt om *het* levensbestaan actief en positief te dienen. Door goed te doen voor de wereld, krijgen we een goed gevoel over onszelf. *Meaning* is de ervaring van zinvinding. Van vervulling. We geven betekenis aan *ons* (individuele) leven door betekenis te geven aan *het* (collectieve) leven. Door goed te doen, ervaren we dat we ertoe doen.

1.3 De fundamenten van een existentiële economie

De Betekeniseconomie vertegenwoordigt een nieuw, existentieel economisch systeem door de combinatie van een metaperspectief (de levens-centrische ideologie van economie), post-perspectief (de ecologisering van economie) en diep-perspectief op economie (de beleving van economie).

I) Een metaperspectief op economie

De term 'meta economics' werd geïntroduceerd door de Oostenrijkse econoom Schumacher: "Economics is a 'derived' science which accept instructions from meta-economics. As the instructions are changed, so changes the content of economics. The study of economics is too narrow and too fragmentary to lead to valid insights, unless complemented and completed by a study of meta economics."

Ons huidige economische systeem heeft een mens-centrisch metaperspectief en is gericht op het bewerkstelligen van bevrediging van individuele behoeften middels welvaartsvergroting en levensstandaardverbetering.

Door de klimaatverandering maakt dit mens-centrische, individuele perspectief plaats voor een mensheid-centrisch perspectief. Klimaatverandering dwingt ons om niet langer individueel-economisch te handelen, maar internationaal-economisch.

Betekeniseconomie gaat gepaard met een nog verdere verbreding van perspectief, namelijk een levens-centrische metaperspectief. Wat ecologisch van aard is. Ons individuele levensbestaan is onlosmakelijk en wederzijds afhankelijk verbonden met het collectieve levensbestaan. Om ons levensbestaan te beschermen, moeten we ons niet alleen om het lot van onze eigen soort bekommeren, maar om het lot van *alle soorten*.

*II) Betekeniseconomie = een post-perspectief op economie_*

De Betekeniseconomie vraagt niet alleen om een (meta-economische) blik*verruiming*, maar ook een (post-economische) blik*verandering*. We moeten leren om onze samenleving vanuit een levens-centrisch perspectief te bekijken, waarbij we niet alles eerst en vooral met een economische bril bekijken, maar met een ecologische bril. Dat is een samenleving in het teken van levensbestaan.

Betekeniseconomie gaat ervan uit dat een betekenisvol (florerend) individueel leven meer inhoudt dan het vervullen van de economische rol van producent en/of consument, dat een betekenisvolle (florerende) samenleving meer vereist dan welvaartsvergroting en levenstandaardverhoging, en dat natuur meer is dan alleen een kapitaal.

Binnen het economische discours is al veel aandacht besteed aan de rol en plek van de natuur in de economie.

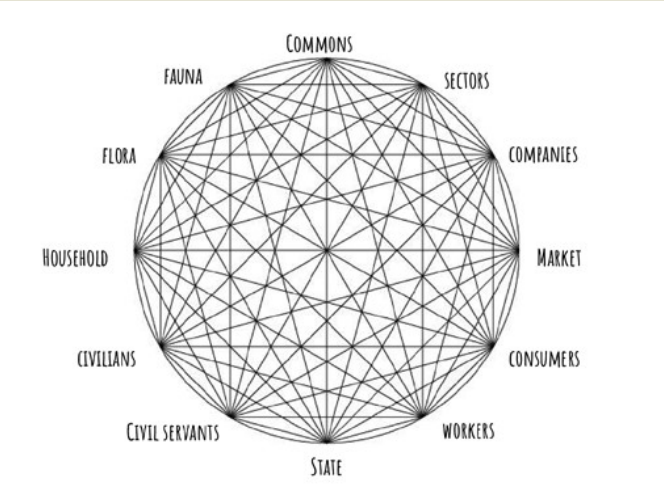
Zo wordt in milieueconomie natuur geïntegreerd in het neoklassieke welvaartsstreven. In de milieueconomie kunnen welvaartsontwikkeling en economische groei niet langer plaatsvinden zonder inachtneming van het milieu. Economische ontwikkeling is alleen acceptabel als deze duurzaam (*sustainable*) is: een samensmelting van haalbaar, volhoudbaar en exploiteerbaar.

De milieueconomie vormde de basis voor de ecologische economie (*ecological economics*).

Ecologische economie gaat een belangrijke stap verder dan milieueconomie, en benadert de economie als een subsysteem van de ecologische biosfeer. De economie is ingebed; onderdeel van het grotere natuurlijke geheel. In de ecologische economie heeft de natuur daarmee nadrukkelijk prioriteit: geen gezonde economie zonder een gezonde ecologie.

"DOOR GOED TE DOEN VOOR DE WERELD, KRIJGEN WE EEN GOED GEVOEL OVER ONSZELF"

Graag maak ik een gedachtesprong. Als er sprake is van een wederzijds afhankelijke verwevenheid van al het leven op aarde, kunnen we dan nog wel spreken over een ingebedde economie? Moeten we niet een volgende, verdere stap zetten, en het niet langer over ecologische economie hebben, maar over economische ecologie?

Figuur 1: Economische ecologie, Kees Klomp 2021.

Als we de wereld bekijken vanuit een levens-centrisch metaperspectief, dan is er eigenlijk alleen sprake van een web waarin alle soorten met elkaar verweven leven. Daarmee is elk belang per definitie met elk ander belang verweven.

Ik wil daarom opperen om ecologie als uitgangspunt van de Betekeniseconomie te hanteren; als (economisch) toegepaste ecologie.

Daarmee beschouw ik ecologie als een letterlijke levensbeschouwing. Ecologie is het hanteren van een verweven wereldbeeld. Ecologie is daarmee levensbestaanswetenschap.

III) Betekeniseconomie = een diep-perspectief op economie

Voor de moderne, westerse mens is de natuur letterlijk en figuurlijk ver weg geraakt. We leven niet langer (massaal) in de natuur, en dus leeft de natuur ook niet langer (massaal) in ons. Wij zijn de verbinding met de natuur kwijtgeraakt, en daarmee ook de verbinding met onze natuur. Of we het nu weten of niet, en of we het nu willen of niet, wij vormen een wederzijds afhankelijk, natuurlijk onderdeel in het levensweb. Wij zijn voor *ons* menselijke levensbestaan volledig afhankelijk van *het* natuurlijke levensbestaan. We kunnen alleen voor *ons* levensbestaan zorgen als we voor *het* levensbestaan zorgen. En dus moeten we onze relatie met de natuur herontdekken en herontwikkelen.

Betekeniseconomie is daarom geen *rationele* aangelegenheid, maar een *relationele* aangelegenheid. Het koppelt onze individuele, menselijke binnenwereld aan de collectieve, natuurlijke buitenwereld. *Het* levensbestaan is iets wat we in *ons* levensbestaan moeten leren ervaren. Als *het* levensbestaan onderdeel van onszelf wordt, raakt het verweven met *ons* levensbestaan en wordt *het* een levende realiteit *in* ons. Dat vraagt om nabijheid. Het maatschappelijke en/of natuurlijke moet persoonlijk worden. De ander moet onderdeel van onszelf worden. Hoe beter we *het* levensbestaan leren (h)erkennen als een wederzijds afhankelijk relatienetwerk, hoe groter de kans dat we inclusiever en constructiever gedrag gaan vertonen.

2 DE BETEKENISECONOMIE IS EEN AANGEPASTE (ALIGNED) ECONOMIE

De Betekeniseconomie creëert een ecologische samenleving. Dit is een samenleving waarin niet langer economische principes maar ecologische principes domineren.

De ecologische samenleving is een nieuwe ontwikkelingsrichtlijn waarin alle economische, politieke, culturele en sociale vooruitgang in het teken en in dienst staat van ecologische wetmatigheden. De ecologische samenleving is een inclusieve en constructieve samenlevingsvorm die *al* het leven op aarde laat floreren.

Het betekent dat we (h)erkennen dat we ons persoonlijke leven, maatschappelijke leven en het bedrijfsleven om het natuurlijke leven heen moeten bouwen. ■

KEES KLOMP

Kees Klomp studeerde politicologie en communicatiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam en rolde de reclamewereld in. Bijna vijftien jaar was hij werkzaam als marketing-adviseur onder meer BBDO, Y&R en TBWA.

Na een burn-out gooide hij het roer om. Hij verhuisde naar Drouwen en richtte Karmanomics op, geënt op het gedachtegoed van de beroemde Vietnamese boeddhistische leraar Thich Nhat Hanh. Hij schreef drie boeken met een boeddhistische signatuur, maar bereikte een select groepje mensen. In 2016 veranderde dit met de uitgave van het *Handboek Betekenisvol Ondernemen*, dat een bestseller werd. Landelijke bekendheid kreeg hij verder met zijn optreden in een uitzending van VPRO Tegenlicht over de betekeniseconomie.

Kees zet zich met tomeloze energie in voor de betekeniseconomie. Hij blijft boeken schrijven, treedt veelvuldig op, staat aan de bakermat van veel nieuwe initiatieven, zoals MaatschapWij (inspiratieplatform voor een socialer, vitaler en duurzamer Nederland), PeoplePurposePractice en het Thrive Institute, Hij was van 2018 tot 2019 directeur van SMO (de zakelijk-maatschappelijke denktank van de Erasmus Universiteit Rotterdam) en is sinds 2020 Lector Betekeniseconomie aan de Hogeschool Rotterdam. Tevens helpt hij ondernemers met het zetten van (verdere) stappen in de betekeniseconomie.